fahs

Medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund

NUMMER 2 April 2010 24. ÅRGANG



Nyt fra bestyrelsen

Kære medlemmer
Generalforsamlingen blev afholdt den 27. marts. Flere end 30 medlemmer deltog, og som det fremgår af kolofonen til højre, var der genvalg til alle samt valg af Kirsten Baunegaard (tidligere suppleant) til bestyrelsen. Beretning, regnskabet og referat fra generalforsamlingen kan ses på hjemmesiden www.fahs.dk. Materialet ligger som pdf filer og er let at printe ud, hvis man ønsker det.

På generalforsamlingen tilbød flere medlemmer at hjælpe med distributionen af årbogen. I bestyrelsen er vi superglade for opbakningen. Det er dejligt at mærke den fælles interesse for at uddelingen skal kunne lade sig gøre - uden at involvere postvæsenet mere end højst nødvendigt.

Der blev som følge heraf oprettet en liste over de medlemmer, der tilbød at medvirke til fordelingen af årbogen 2010.

Jeg vil benytte lejligheden til at minde om, at man skal betale kontingent for at modtage en årbog. Der er desværre p.t. flere medlemmer, som endnu ikke har betalt. Jeg vil opfordre til at man får det gjort, selvom årbogen først kommer til efteråret og selvom vi først udsender rykkere til august.

Efter generalforsamlingen holdt Susanne Clod Pedersen et spændende og meget malende foredrag om hendes historiske romaner.

Som det fremgår af bagsiden går forårsturen fredag den 7. maj til Søborg. Vi mødes kl. 14 og skal selv have kaffe og kage med.

På bestyrelsens vegne
Eva Stennicke

Forsiden: Helt op til 1969 var der postkontor på Esrum Kloster. Fotografiet kan dateres til "engang i 1960'erne" og tilhører Græsted Lokalhistoriske Arkiv.

FAHS
Medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund
Eva Stennicke (ansvh.)
Tryk: FOA
Tilrettelæggelse og layout: Eva Stennicke

FAHS udkommer 4 gange årligt, i februar, april, august, november.
Artikler sendes til redaktøren, se adressen nedenfor.

Bestyrelsen:
Eva Stennicke (formand)
Peter Kalko (næstformand)
Anders Alsløv (kasserer)
Torben Bill-Jessen
(ture og foredrag)
Margrethe Krogh Sørensen
(sekretær)
Rolf Kjær-Hansen
Kirsten Baunegaard

Kontakt til foreningen:
Eva Stennicke
E-mail: eva.stennicke@mail.dk
Tlf.: 49 28 36 38
Adresse:
Frederiksborg Amts Historiske Samfund
v/ Eva Stennicke
c/o Helsingør Kommunes Biblioteker
Marienlyst Alle 4
3000 Helsingør

Foreningens bank er Nordea,
Registreringsnummer. 1335
Kontonummer: 4374709599

På **www.fahs.dk** finder man bl.a. opdaterede oplysninger om udflugter og foredrag. Desuden registeret til årbøgerne 1906-2000 samt en oversigt over de ældre årbøger, som foreningen stadig har til salg.

Milesten på afveje i Frederiksborg Amt

af Viggo Launbjerg,

Milestensgruppen

I samarbejde med Danmarks Vej- og Bromuseum nedsatte Dansk Vejhistorisk Selskab i 2006 en såkaldt "milestensgruppe" med henblik på at gennemføre en nyregistrering af landets milesten. Milestensgruppen skulle senere også registrere vejvisersten, skel- og grænsesten, kilometersten og andre sten langs vore veje med tilknytning til vejene.

Arbejdet skulle være en opfølgning af standardværket "Gamle danske milepæle" af arkitekt Ejvind Draiby (1910-96), som i perioden 1930-60 indsamlede oplysninger om landets milesten. Værket udkom først i 1990 og rummer kun de sten, Draiby havde kendskab til, så det var på tide at gennemføre en nyregistrering.

Milestensgruppen nåede at bede amterne om det materiale, de havde liggende, inden de blev nedlagt pr. 1. jan. 2007.

Database på Danmarks Vej- og Bromuseum

I forbindelse med nyregistreringen er der udviklet et registreringsprogram således at alle data bliver lagt ind i en database, der administreres af Danmarks Vej- og Bromuseum. Når dette arbejde er ført lidt længere frem, vil databasen blive lagt ind på museets hjemmeside og dermed være tilgængeligt for alle.

Milesten "på afveje"

Milestensgruppens arbejde med at registrere de nytilkomne og de gamle milesten byder på mange oplevelser.

Det har således været en spændende og udfordrende opgave for gruppen at møde milesten "på afveje" – på materielpladser og på private arealer – og så prøve at finde ud af, hvor de oprindeligt har stået.

Et eksempel herpå er de keglestubformede milesten med FR VII-initialer og med årstallene 1853 og 1854 på soklen,. Denne type milesten kendes kun i Frederiksborg Amt.

Frederiksborg Amts milesten

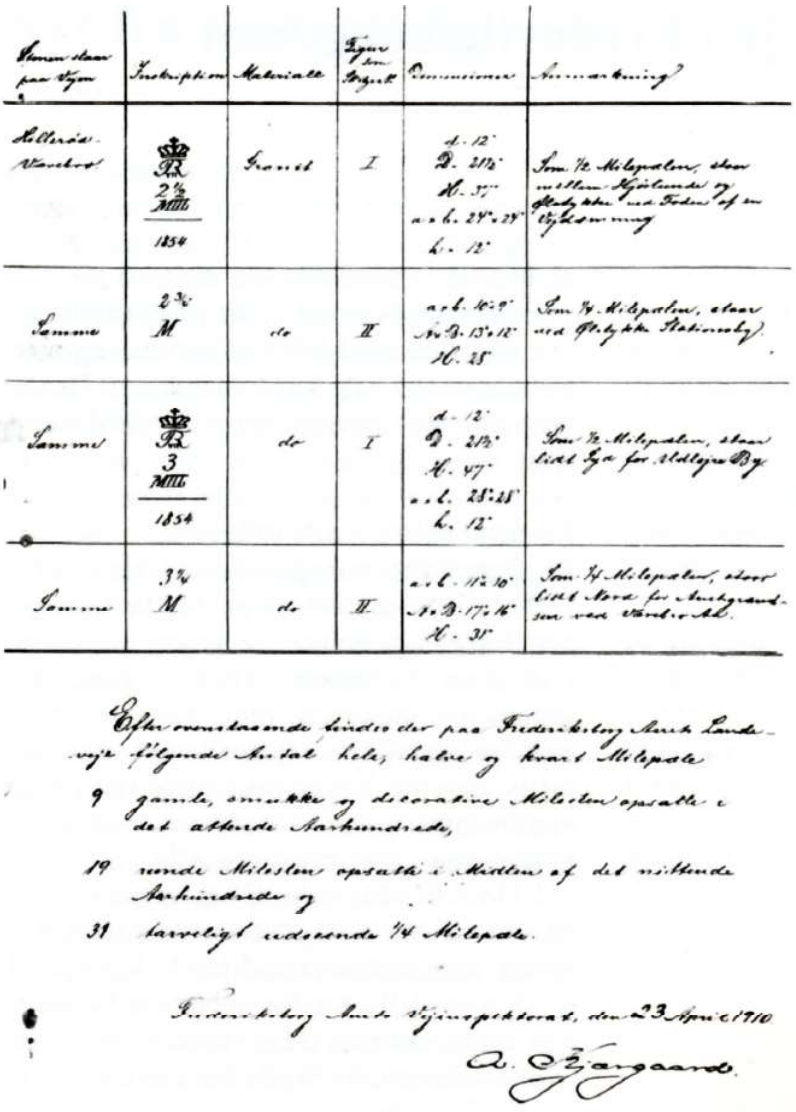
På Danmarks hovedlandeveje blev der i 1800-tallet opstillet flere forskellige typer keglestubformede milesten, de første i 1832 på strækninger Altona – Kiel. Milestenenes udseende blev besluttet centralt for hovedlandevejenes vedkommende, mens amterne kunne bestemme det på de mindre landeveje. Derfor findes ovennævnte type kun i Frederiksborg Amt.

I Draibys efterladte milestenspapirer er en kopi af den fortegnelse over amtets milesten, som amtsvejinspektør A. Kjærgaard d. 23. april 1910 sendte til Nationalmuseet. Korrespondancen var led i diskussionen om, hvilke milesten, der skulle bevares og hvilke, der skulle fjernes.

På side 4 ser man den sidste side i fortegnelsen over Frederiksborg amts milesten, 1910.

Her opsummeres, at der er

- 9 gamle, smukke og dekorative Milesten opsatte i det attende Aarhundrede (strækningerne Rudegård – Helsingør og Brønsholm – Fredensborg)
- 19 runde Milesten opsatte i det nittende Aarhundrede (1853 og 1854)
- 31 tarveligt udseende ¼ Milepæle (heraf mange med FR V og CHR VII - initialer!!!)
- De 19 runde Milesten opsatte i det nittende Århundrede – altså dem fra 1853 og 1854 var placeret på følgende strækninger:



Rudegård – Hillerød 1853
2½, 3, 3½, 4, 4½ MIIL – 3½ MIIL mangler i dag

Hillerød – Nyrup 1853
½, 1, 1½, 2 MIIL – 2 MIIL mangler i dag

Strandvejen: Smidstrup – Helsingør 1854
3, 3½, 4, 4½, 5, 5½ MIIL – 3½ MIIL mangler i dag

Hillerød – Værebro 1854
½, 1, 1½, 2, 2½, 3 MIIL – alle mangler i dag

I amtets fortegnelse er Rudegård – Hillerød 4½ Miil ikke medtaget, da den stod indenfor købstadsgrænsen. Det samme gælder 5½ MIIL på Strandvejen syd for Helsingør.
Der var således i alt 21 milesten af denne type, hvoraf de 9 i dag mangler på deres oprindelige plads.

Milesten på afveje
Til gengæld kender vi 7 stk., som er på afveje. På Frederiksborg Amts tidligere materielplads "Solrødgård" i Nr. Herlev syd for Hillerød (nu overtaget af Hillerød Kommune) står 3 stk., nemlig:





- 3½ MIIl 1854 – Efter mileangivelse og årstal kan det kun være den manglende 3½ MIIL på Strandvejen, hvis hel- og halvmilesten dermed alle findes.

- 2 MIIL 1854 – Efter mileangivelse og årstal kan det kun være den manglende 2 MIIL på Hillerød – Værebro.

-? MIIL 1853 – Mileangivelsen er forvitret, men størrelsen af stenen viser, at det er en halvmilesten.

Disse tre milesten burde overdrages til de kommuner, som stenene oprindeligt har stået i, hvis disse vil genopstille dem. Dette overvejes for øjeblikket i Hillerød kommune.

Der mangler kun en halvmilesten fra 1853, nemlig 3½ MIIL på Rudegård – Hillerød, så dermed findes alle hel- og halvmilesten fra denne strækning.

På billederne ovenfor ses forskellen på helmilesten fra 1854 hhv. 1853. Keglens diameter forneden samt soklen er 10 cm bredere på 1854-stenen.

3-milestenen står på Strandvejen i Rungsted ud for "Tremilehuset" og bliver privat vedligeholdt. 2-milestenen står i Ll. Rørbæk syd for Frederikssund. Den hører vi nærmere om i det følgende.

Milesten til salg!

På en gård i Ll. Rørbæk syd for Frederikssund står som sagt en milesten af typen med 2 MIIL 1853. Denne sten må være den manglende sten på Hillerød – Nyrup. Dermed findes alle hel- og halvmilesten også på denne strækning.

Stenen blev i 1936 erhvervet af den nuværende ejers far. Sønnen har kvitteringen, som viser, at stenen er købt af Frederiksborg amts

vejvæsen for 40 kr. og stenen skulle hentes på amtets plads i Hillerød. Stenen måtte ikke opsættes langs offentlig vej (og står derfor langs en markvej – pænt vedligeholdt og med en smuk hæk bag sig). Brevet om købet er underskrevet af amtsvejinspektør A. Kjærgaard, som også underskrev milestensfortegnelsen i 1910.

Milesten som hædersgave

På gården Bjellekær i Søsum nær Stenløse står to helmilesten af den type det her handler om, nemlig 1 MIIL 1854 og 3 MIIL 1854. Det må være sten fra strækningen





I 1911 endte debatten om bevaring af milesten med, at Nationalmuseet indstillede, at "samtlige" hel- og halvmilesten --- bevares på deres plads", så det kan undre, at man sælger dem i stedet for at bevare dem på deres gamle plads!!!

Hillerød – Værebro, så dermed har vi alle helmilesten fra denne strækning. De to Bjellekærsten har en særlig historie. Det fremgår af fine indhugninger på stenene, at de i 1928 blev givet til gårdejer I.P. Jensen, som da havde siddet i Frederiksborg amts

vejudvalg i 30 år og han ejede gården Bjellekær, som stenene stadig står ved.

Af denne lille beretning kan man se, at det er sjovere at være på afveje end bare at stå på samme sted hele tiden!

Milesten og solur!

I en forhave på Holmegårdsvej i Hillerød står en milesten som fundament for et solur. Det drejer sig om en 1½-milesten – 1854, og må derfor være fra strækningen Hillerød – Værebro. En pudsig anvendelse af en milesten! Den nuværende ejer ved ikke noget konkret om, hvordan stenen er havnet her.



De to Bjellekærsten vender den oprindelige forside med FR VII-initialer og mileangivelse ind mod gården og "bagsiden" med hyldesten til det mangeårige vejudvalgsmedlem ud mod vejen



Solur på Holmegårdsvej i Hillerød med milestensfundament

Samlet set mangler der således kun 2 halvmilesten af denne type på strækningen Hillerød – Værebro, men vi kan da håbe på, at de en skønne dag dukker op.

Vedligeholdelse af milesten

De 7 sten på afveje er alle bevaret i betydelig bedre stand end dem langs vejene. Men nu sker der noget!

Som vist nok den første kommune i landet har Helsingør kommune i 2009 ladet sine 4 milesten langs kommuneveje restaurere – endda af stenhuggerdynastiet Sandau i Svendborg, som har udført en meget smuk og skånsom restaurering af milestenene i Fyns og Vejle amter. To af stenene fra Helsingør er af den her omhandlede type, nemlig 5- og 5½-milestenene fra Strandvejen.

Note: Viggo Launbjerg er medlem af "milestensgruppen" på Danmarks Vej- og Bromuseum www.trm.dk/sw132765.asp





De to nyrestaurerede milesten på Strandvejen i Helsingør kommune.
Årstallet bliver i dette forår opmalet i samme rødbrune farve som mileantallet
Dette kunne være en god inspiration til andre kommuner, så det må der slås på tromme for!!!

Da posten gik i kloster

af Birgitte Agersnap

Hvad er bindeleddet mellem ærkebiskop Eskil, Kong Frederik II og postmesteren i Esrum? En sjov historie er dukket op af Post & Tele Museets gemmer.

Postmesteren havde sit kontor til højre for hovedbygningens indgang. Samme sted som Frederik II og klostrets abbeder før ham.

Fra kutte til postkasket

Et kloster skal ligge fjernt fra menneskers færden - et sted, hvor omgivelserne opmuntrer til meditation og fordybelse. Derfor kunne det nok overraske nogle, at Esrum Kloster pludselig genlød af stempelbanken og postbudes effektive skridt. Den 7. december 1919 blev det gamle munkekloster omdannet til postkontor. Postmester Schafranek (1870-1944) indrettede sig, hvor abbeden og siden Frederik II havde haft privat gemak århundreder tidligere.

Hvorfor blev klostret indtaget af etaten? Jo, det kneb ganske enkelt for postvæsenet at finde lokaler til et postkontor i Esrum. Blikket faldt på det cistercienserkloster, som ærkebiskop Eskil havde stiftet i 1151. Munkene var for længst blevet kastet på porten, og Frederik II's dragoner fortrukket. Efter forhandlinger med Finansministeriet, som på dette tidspunkt administrerede bygningerne, fik etaten lov at indrette postkontor i klostrets eneste bestående middelalderbygning.

Postal vandalisme

Den bygning, som allerførst husede postkontoret, og som vi i dag kender som Esrum Kloster, er i virkeligheden en senmiddelalderlig tilbygning til det gamle firfløjede klosteranlæg. Kort efter reformationen blev den ældste del af klostret sammen med kirken nemlig gradvist revet helt ned. Den klosterbygning, der blev skånet, har siden undergået mange ombygninger og restaureringer. Til at forestå den gennemgribende ombygning i 1919 udpegede man kgl. byg-



Postmesteren havde sit kontor til højre for hovedbygningens indgang. Samme sted som Frederik II og klostrets abbeder før ham. Foto: Post & Tele Museum

ningsinspektør Johannes Magdahl Nielsen (1862-1941). Han var en kendt arkitekt for etaten, for i 1919 havde han allerede bygget flere af sine mange posthuse. Imidlertid var alle ikke lige begejstrede for resultatet. I pressen faldt dommen: Vandalisme i klostret!

Omgivelserne var imidlertid perfekte for den jagt- og havepassionerede postmester Schafranek. En tid boede også amtsforvalteren med sin bestyrerinde og arbejdsmand i klostrets sidefløje, og i klostergårdens daværende rotunde havde rutebilen holdeplads. Der blev i sandhed atter pustet liv i klostret, da posten rykkede ind.

Omkring 1940 flyttede postkontoret over i en sidebygning. Det skete, da Nationalmuseet indrettede magasin i hovedbygningen for at beskytte nationens skatte under besættelsen. Her blev de til midten af 1990'erne – da var postkontorets klosterdage for længst talte.

Spor af kontor - endnu i dag

Stutteri, apotek, fængsel, flygtningelejr, øldepot, Christian IV's krudtkammer - klostrets funktioner har været vidt forskellige gennem århundrederne. Postkontoret var et overstået kapitel i løbet af 1960'erne. I dag danner stedet rammerne om et kultur- og naturcenter.

Trods de mange ombygninger er der stadig spor fra postens tid: Oven for hovedindgangens trappe skal man kigge efter flensborgmurstenene, som danner et mønster i gulvet. De markerer ekspeditionsskrankens gamle plads. Man skal se godt efter for at skimte de næsten udviskede rester af et kalkmaleri på bagvæggen. Men de er der, og man skal forestille sig et stort maleri, der har vist det nordsjællandske landskab med forskellige posthuse. Postens stemme blander sig endnu med fortidens mange klange i klosterrummene.

Note: Artiklen er gengivet efter: MuseumsPosten, Post & Tele Museum.

Om Magnus Stenbock

af Carl Felding

I disse dage er det 300 år siden, at der den 28/2 1710 stod et voldsomt slag ved Ringstorp i udkanten af Helsingborg mellem en dansk armé under general Rantzau og en svensk armé under Stenbock.

Sejren gik til Stenbock og der er folk som tror at Skåne dermed var svensk til evig tid. Skånes tilhørsforhold afgjordes imidlertid ved afslutningen af den store nordiske krig 1721, og det var stormagterne som bestemte, at Øresund skulle udgøre grænsen mellem Sverige og Danmark.

1901 rejstes en rytterstatue af Stenbock, gjort af skulptøren J. Börjeson, og det var nok tanken, at den skulle minde om sejren 1710.

Hvem var da denne Magnus Stenbock, som nu sidder på sin hest centralt i Helsingborg og rider vestpå mod Danmark?

Han blev født i en adelig slægt 1664, uddannedes militært og deltog i Karl XII's krige i Danmark/Humlebæk/ og i Narva /nuv. Estland/ år 1700, samt i talrige slag i Balticum og Polen. 1707 blev han imidlertid guvernør i Skåne og gjorde sig meget afholdt og respekteret der.

Efter Karl XII's katastrofale nederlag i Poltava 1709 ville man i Danmark /Frederik IV/ generobre Skåne, som man jo havde tabt ved Roskildefreden 1658. Det lykkedes som bekendt ikke.

Stenbocks fortsatte karriere udspillede sig i Nordtyskland, hvor han først besejrede en dansk armé i Gadebusch, men derefter led et svidende nederlag ved Tønningen. Han blev taget til fange og sat i fængsel på Kastellet i København. Her fik han bl.a. besøg af tsar Peter, hans gamle modstander fra Narva. Tsaren udvirkede at Stenbock fik en bedre behandling, kost, logi, betjening mm.

Som et curiosum kan nævnes at Magnus Stenbock og tsar Peter mødte hinanden tre

og hans hest i Helsingborg

gange. Første gang var ved slaget ved Narva år 1700. Der stod Karl XII´s armé med Stenbock som sejrherre. Anden gang var året efter hvor der fandt en forhandling sted i Nordtyskland. Da var herrerne på lige fod. Tredje gang var så på Kastellet i København, da Stenbock var fængslet og tsar Peter planlagde en invasion af Skåne med sin danske kollega Frederik IV.

Magnus Stenbock døde 1717 og ligger begravet i Uppsala Domkirke.



Søborg - købstad, kirke, slot og sø

Frederiksborg Amts Historiske Samfund indbyder som tidligere nævnt til forårsudflugt fredag den 7. maj 2010.

Her vil museumsleder Søren Frandsen fra Gilleleje Museum fortælle om den gamle købstad, der lå i den idylliske egn hvor nu landsbyen Søborg ligger. Her ligger også ruinerne af en af Danmarks kongelige slotte, der i mange år blev brugt som statsfængsel. Slottet lå på en lille holm i den dengang eksisterende Søborg Sø. Søen blev tørlagt, og i dag bølger kornmarkerne, hvor fiskene tidligere boltrede sig i vandet. Alt dette ved Søren Frandsen meget mere om, da han i 1985 selv deltog i udgravninger ved slottet.

Vi mødes ved Søborg Kirke, hvor der er plads til bilerne. Alt efter vejret besøger vi først enten Søborg Kirke eller ruinen. Hvis vejret tillader det - og det gør det, slutter vi oppe ved ruinen, hvor der er bænke og borde, som vi kan nyde den medbragte kaffe og kage ved.

Altså vel mødt fredag den 7. maj 2010 kl. 14.00 ved Søborg Kirke.

Medlemmer af FAHS betaler 30 kr. og andre interesserede, der også er meget velkomne, 50 kr.
Da foreningen ikke byder på kaffe, prøver vi at afholde turen uden tilmelding.

Jeg skrev i sidste nr. af bladet, at vi mødes ved ruinen, men da der er indkørselsforbud ændres dette herved til kirken.

På gensyn
på foreningens vegne
Torben Bill-Jessen